

Dora Ivanišević

[arheologija / latinski jezik i rimska književnost]

Dječji likovi u Petronijevom *Satirikonu**

Analiziraju se dječji likovi iz Petronijeva *Satirikona*: njihova uloga, položaj i odnos prema odraslim likovima. Glavni je dječji lik Giton, oslobođenik na dobroj granici između dječčastva i zrelosti; u ljubavničkom je odnosu s ostalim likovima. Panihida je djevojčica robinjica, koja se jednokratno javlja u epizodi raskalašenog vjenčanja s Gitonom. Mnoštvo se dječčaka – robova spominje u epizodi o Trimalhionovoj gozbi. Petronije pruža sliku marginaliziranih pojedinaca, koji se smučaju svijetom bez ikakva cilja, katkad na rubu zakona; niti djeca nisu pošteđena takva života čemu ćemo se osvjedočiti na primjeru Gitona i Panihide. S druge strane, dobit ćemo uvid u položaj i dužnosti mladih robova, članova gradskoga kućanstva (*familia urbana*) bogata skorojevića Trimalhiona.

Ključne riječi: Petronije, *Satirikon*, rimsko društvo, *puer*, *puella*.

*Ovaj članak je preuređena verzija seminarskog rada nastalog na kolegiju Dijete i djetinjstvo u grčkom i rimskom svijetu akademske godine 2005./2006. pod mentorstvom prof. dr. sc. Brune Kuntić-Makvić. [Op. ur.]

1. UVOD: PETRONIJE I SATIRIKON

O piscu se djela *Satirikon* (*Satyricon*) sasvim malo zna. Poistovjeti li ga se s Petronijem o kojemu piše Tacit u *Analima* (xvi, 18-19), s čime je većina struke suglasna, riječ je o Titu Petroniju Arbitru. Bio je namjesnik u Bitiniji i zatim konzul oko 62. godine n. e. Iako na zlu glasu kao lijenčina, kad je riječ o raskoši držalo ga se znalцем, pa je tako na Neronovu dvoru važio za suca ukusa (*arbiter elegantiae*), odakle mu i nadimak. Zbog upletenosti u Pizonovu urotu po Neronovu je nalogu okončao vlastiti život 66. godine n. e., priredivši gozbu na kojoj je povremeno podvezujući prerezane žile uz ležeran razgovor s prijateljima i vesele pjesme polagano umirao.¹

H. Sienkiewicz je u romanu *Quo vadis?* na temelju skromnih spoznaja izgradio vrlo dopadljiv lik Petronija, obrazovanog, britkog i ironičnog bonvivana. Njegovu je riječ i mišljenje Neron silno uvažavao, no ta ga je bliskost naposljetku koštala glave. Upravo je fantastično fiktivno pismo u kojem Petronije, ne štedeći Nerona oštrem kritike, mahnitome caru daje „posljednji prijateljski savjet“: „Ostaj zdravo, ali ne pjevaj; kolji, ali nemoj graditi stihova; truj, ali nemoj plesati; potpaljui, ali nemoj udarati u citarul!“² Od filmskih adaptacija Sienkiewiczzeva *Quo vadis?* preporučila bih istoimeni holivudski spektakl u režiji M. LeRoya iz 1951. godine. Osim raskošne i vjerne rekonstrukcije ranocarskoga Rima, kao mamac spomenut ću osam nominacija za Oscara uz naglasak na legendarnome P. Ustinovu u jednako takvoj ulozi Nerona i na L. Genu koji je fantastično odigrao Petronija (obojica su bili nominirani za najbolju sporednu ulogu). Naposljetku, i samo je Petronijevo djelo doživjelo filmsku adaptaciju – 1969. godine F. Fellini snima kontroverzni *Satyricon*, i to, kako je svojedobno rekao u intervjuu, kao osvetu za učenje latin-skoga jezika u školi.

Satirikon je roman pisan mješavinom proze i stiha u stilu menipske satire.³ Djelo je imalo najmanje šesnaest knjiga, a sačuvan je tek skroman dio – kraj 14., cijela 15. i početak 16. knjige. Epizoda Trimalhionova gozba (*Cena Trimalchionis*) zatvorena je i zaokružena cjelina koja se može čitati i izdvojeno. Riječ je o najdužoj i najslavnijoj epizodi unutar čitava djela, čiji je pak najpotpuniji tekst pronašao Marin Statilić u rukopisu u Trogiru sredinom 17. stoljeća, a objavio ga je Ivan Lučić u Padovi 1664. godine.

Petronije s humorom i ironijom realistički, ali pod povećalom, prikazuje suvremeni rimski život i to kroz pustolovine glavnoga lika i pripovjedača Enkolpija i njegovih suputnika. Jedan od potonjih, a koji se uz Enkolpija pojavljuje u svim epizodama, jest dječčak Giton, Enkolpijev odabranik koji svojom ljepotom unosi nemir u srca ostalih likova: Ascilta, Eumolpa i Trifene. Prvi je ljubavni trokut onaj između Enkolpija, Ascilta i Gitona. S tim trojcem prolazimo kroz prve zgode *Satirikona*; nakon bijega s Trimalhionove gozbe svjedočimo ljubavnome razdoru i razilaženju. Naime, Giton napušta Enkolpija i odlazi s Asciltom, a ostavljeni Enkolpije upoznaje pjesnika Eumolpa, svog idućeg sudruga u pustolovinama. Ascilt se još nakratko pojavljuje u strastvenoj svađi zbog Gitona s Enkolpijem u potrazi za Gitonom, a zatim nestaje iz radnje. S novim trojcem: Enkolpijem, Gitonom i Eumolpom putujemo sve do kraja *Satirikona*.

Koristila sam sljedeća izdanja Petronijeva djela na izvorniku: *Le Satiricon*, s kritičkim aparatom i usporednim francuskim prijevodom koji je priredio i preveo A. Ernout, i *Cena Trimalchionis*, s kritičkim aparatom i komentarom M. Smitha. Od dvaju hrvatskih prijevoda – M. Kuzmića i A.B. Kalinića – odlučila sam se za Kuzmićev iz 1932. godine; jezično jest zastario, međutim, popraćen je bogatim komentarom pa omogućava temeljito razumijevanje teksta.

2. DJECA U RIMSKOME DRUŠTVU

Dječji muški (*puer*) i ženski (*puella*) likovi u Satirikonu, njihova uloga u radnji i odnos s odraslima, predmet su mog interesa. Izuzev oslobođenika Gitona, svi su dječaci sporedne figure i robovi, te se u najvećem broju pojavljuju u Trimalhionovoj gozbi. Jedina djevojčica, imenom Panihida, također je ropkinja i spominje se u epizodi o razuzdanom susretu s Kvartilom.

Najčešći latinski termin za djecu jest *liberi*; povezan je s lat. pridjevom *liber* (slobodan) i imenicom *libertas* (sloboda). *Liberi* su s jedne strane definirani kao slobodni mladi članovi kućanstva, u suprotnosti s robovima, te s druge strane kao rimski dječaci i djevojčice slobodna roda, u opreci s odraslim Rimljanima s građanskim pravom.¹⁴ Budući da u *Satirikonu* nema djece slobodna roda, taj se termin ne javlja niti jedanput.

Riječ *puer* koristi se bilo općenito za dijete, bez distinkcije spola, bilo specifično za dječake; za djevojčicu se u 1. st. pr. n. e. ustalila riječ *puella*, umanjena od *puera*. K tome, obje riječi mogu označavati mladoga roba i ropkinju, pa i robove bez obzira na njihovu dob.¹⁵ Nasuprot tome, kad je riječ o slobodnim Rimljanima termin *puer* rabi se za točno određenu životnu dob, i samo su za njih vrijedila prava i obredi punoljetnosti. Od rođenja do sedme godine razdoblje je ranoga djetinjstva (*infantia*), a od sedme do najviše sedamnaeste godine traje djetinjstvo, odnosno, dječastvo (*pueritia*). Prijelaz iz dječastva u mladost (*adulescentia*) bio je moguć u rasponu od četrnaeste pa do sedamnaeste godine, kada se mladića moglo vojačiti, a ovisio je o nekoliko faktora: o fizičkom i intelektualnom razvoju mlade osobe, o očevoj volji (*patria potestas* glavarova obitelji) itd. Dječak bi za Liberalije (*Liberalia*), svetkovine posvećene bogu Liberu i održavane 17. ožujka, pred Larima odložio ogrlicu s privjeskom (*bullae*) i togu opšivenu širokim grimiznim rubom (*toga praetexta*), te odjenuo muževnu togu (*toga virilis*).¹⁶ Nakon prinošenja žrtve u kući, dječak bi se s ocem uputio na Forum (od Augustova vremena obred se vršio na Augustovom forumu), gdje bi se ubilježio u popis građana. Taj je dan bio velika prekretnica u dječakovu životu: postajao je rimski građanin i otvarala su mu se vrata javnog života. Redom je to prvo bila vojna služba, koja je započinjala godinom vježbanja i stjecanja iskustva za vojevanje pod tutorstvom kojeg od rimskih vojskovođa (novaštvo – *tirocinium*); nakon vojne službe slijedile su magistrature, koje postaju dostupne od oko 25. godine. Promjena se događala i u privatnoj sferi: držalo se da je mladić sposoban za aktivan seksualni odnos. Naime, mladenaštvo se poimalo kao raspojasano razdoblje kojim su upravljale požude i naslade i kad su se one upražnjavale, nakon što bi nestala razna ograničenja dječakoga razdoblja.¹⁷ O djevojčicama ima posve malo podataka; u njihovu je slučaju udaja bila

prekretnica u odrastanju – ono što je dječacima bilo oblačenje muževne toge; na to ću se opširnije osvrnuti u poglavlju o Gitonu i Panihidi.

Budući da je riječ o jednom od glavnih likova, prvo ću analizirati Gitona, zatim djevojčicu Panihidu i naposljetku mnoštvo dječaka koji se u ulozi robova pojavljuju u epizodi o Trimalhionovoj gozbi.

3. GITON

Za sva imena likova u Satirikonu vrijedi *nomen est omen*. „Giton“ dolazi od grčke riječi *geitōn* što znači susjed, čime Petronije aludira na glavnu Gitonovu ulogu – ljubavničku. To što ima grčko ime (a grčka imena nose gotovo svi likovi) ne znači da je i grčkoga porijekla; naime, grčka imena sugeriraju društvenu provenijenciju likova.¹⁸ Likovi su mahom oslobođenici, a Rimljani su običavali davati grčka imena i robovima porijeklom sa zapada pa su ona služila kao svojevrsna oznaka društvenoga položaja.¹⁹ Iz teksta se može zaključiti da su Giton i njegovi suputnici, Enkolpije, Ascilt i Eumolpo, pripadali nemalom broju relativno obrazovanih oslobođenika, i premda se može ustvrditi da imaju više rimskih nego grčkih obilježja, njihovo etničko porijeklo ostaje neodređeno.²⁰

Za Gitona se rabe dvije latinske imenice: dječak (*puer*) i brat (*frater*). Potonjom ga se riječju katkad oslovljava ili predstavlja, npr. Kvartili, i to zato da bi se u nazočnosti drugih prikrilo pravi ljubavnički odnos.²¹ Gitonovu precizniju dob saznajemo kada Ascilt traži odbjegloga dječaka pa njegov glasnik obznanjuje: „Dječak je malo prije u kupki odlutao, ima oko 16 godina,...“ (XCVII, 2).²²

Već sam navela da je Giton po svoj prilici oslobođenik, no u tekstu se, kad je riječ o njegovome porijeklu, nalaze na prvi pogled oprečni i zbunjujući podaci. Naime, ostavljeni Enkolpije jadikujući nabraja prljave detalje prvo iz Asciltova, pa iz Gitonova života (LXXXI, 4-6) i za Gitona kaže: „Kao na dan muškoga ruha uzeo je žensku rubaču“²³ (*qui [tamquam] die togae virilis stolam sumpsit*).²⁴ Dan muškoga ruha navedena je svetkovina Liberalija, obred rezerviran samo za slobodnu mušku djecu, iz čega bi slijedilo da je i Giton slobodna roda. Sporno je „kao da“ (*tamquam*) koje se nalazi u rukopisima, ali ga neki priređivači izostavljaju. Međutim, ostavi li se u tekstu „kao da,“ dobiva se poredba kojom se okvirno naznačuje Gitonova dob tako da ga se uspoređuje s rimskim dječakom na dan stupanja u punoljetnost.²⁵ Sudeći po prijevodu, Kuzmić se služio latinskim tekstom gdje je *tamquam* bio ostavljen, no u komentaru se ne osvrće na sadržajnu proturječnost.²⁶

Enkolpije u nastavku govori o Gitonovoj homoseksualnosti i o promiskuitetnome životu u prošlosti te svjedoči o njegovome robovskom porijeklu. Naime, rekavši da je Giton uzeo žensku rubaču sugerira da se on u ljubavi ponaša kao žena, odnosno, da je pasivan u seksualnim odnosima s muškarcima; k tome kaže da je majka ta koja ga je gurnula u homoseksualnu prostituciju. Nadalje, navodeći da je Giton radio u kaznenoj radionici, odnosno, zatvoru za robove (*ergastulum*) Enkolpije neizravno govori o njegovome robovskom porijeklu.²⁷ (Prilog 1)

Giton je središnja ličnost u svim ljubavnim trokutima; uzrok je svađa, fizičkih obračuna i mahitosti koje su, i to ne jedanput, dovodile do pokušaja samoubojstva bilo njegova ljubavnika Enkolpija, bilo njega samoga. Pa što je to

što dječaka čini neodoljivim mnogim likovima, mahom starijim od njega? Prvo je upravo njegova mladost, čemu se imaju pridodati i ljepota, umiljatost i nježnost. Neki od epiteta koji ga rese su: vrlo nježan dječak (*mitissimus puer*, XCIII, 4); mio, lijep (*mollis, formosus*, XCVII, 2); divna ljepota (*mirabili formā*, CV, 7). U dva se navrata spominjala dječakova kovrčava kosa: kovrčava glavica luka (*caepa cirrata*, LVIII, 2) i kovrčav, kudrav (*crispus*, XCVII, 2). Njegova je nešto duža kosa bila u skladu s dječakom mu dobi, jer su i dječaci i djevojčice običavali imati dugu raspuštenu kosu.

U Gitona nije niti pamet izostala; više se puta isticala dječakova mudrost. Nakon što su pobjegli s Trimalhionove gozbe, u mrkloj noći nisu umjeli pronaći put, ali su bili spašeni Gitonovom oštroumnosti (*acumine Gitonis*, LXXIX, 3). On je, naime, dan ranije bijelim crtama označio uglove i stupove, koje su im u tami pokazale put. U vezi s istim događajem pridodan mu je još i epitet *prudens* (LXXIX, 4) koji izvorno znači „predviđajući,“ „unaprijed znajući.“ U oba slučaja možda s daškom ironije. Vjerojatno je manje to učinio promišljeno predviđajući budućnost, a više iz praktičnih razloga jer se sam ni po danu nije mogao snaći. (Prilog 2) U dva navrata daje naznake o svojoj obrazovanosti referirajući se na klasičnu literaturu: Giton uspoređuje borbu Enkolpija i Ascilta s borbom Eteokla i Polinika (LXXX, 4); to što ga Enkolpije zanemaruje uspoređuje s odnosom Sokrata prema Alkibijadu (CXXVIII, 7).¹⁸

Kad su se Enkolpije i Giton pomirili, Giton se vješto opravdao rekavši Enkolpiju da je on zapravo izdajnik jer se pokazao manje hrabrim u usporedbi s Asciltom. Na to mu je Enkolpije „izljubio grudi pune mudrosti“ (*exosculatus pectus sapientiā plenum*, XCI, 9), no istini bi možda više odgovaralo reći da mu je izljubio grudi pune lukavosti (*exosculatus pectus astutiā plenum*). Jedno je sigurno: priznajući dječaku mudrost, Enkolpije ju negira kod sebe. Ipak, Giton se pokazao obzirnim kada je prekorio Enkolpija zbog njegova lošeg ophođenja s Eumolpom, a tu je pokudu izrekao s taktom i umjerenošću. (Prilog 3) Ni milosrđe mu nije strano. Dok je Eumolpo dobivao batina, a čitav su prizor Giton i Enkolpije promatrali iz sobice kroz pukotinu u vratima, dječak je stradaocu htio priskočiti u pomoć. Doduše, samo tako da mu otvore vrata sobice, kamo bi mogao uteći. U tomu ga je onemogućio Enkolpije naslađujući se Eumolpovim patnjama. (Prilog 4) Dale bi se iščitati još i Gitonova snalažljivost i bistrina, koje je pokazao u dvjema sličnim situacijama. Prvo je, gradeći se da ide po vodu, svojim odlaskom smirio razbješnjelu Enkolpijevu čud, te je time svađa između njega i Eumolpa privremeno bila odgođena. (Prilog 5) Drugoga je puta odglumio pokušaj samoubojstva već provjereno tupom britvom, te je time smirio uzavrelu situaciju na Lihinom i Trifeninom brodu i spriječio opći pokolj. (Prilog 6) Mirovni mu ugovor, koji je uslijedio, ipak nije išao u korist. Oba su se ljubavnika zapravo prodali Lih i Trifeni; Enkolpije za dvostruko veću cijenu od Gitona. (Prilog 7)

Možda su Eumolpove riječi upućene Gitonu najprikladnije da se sažme *communis opinio* o dječaku: „O sretne li, reče, matere tvoje, koja te takva rodila. Čast tebi budi poradi vrline. Rijetko je to: spojila se ljepota s mudrošću“ (XCIV, 1).¹⁹ U istome smislu o dječaku razmišlja Enkolpije: „Muka je, što se dječak mili gostu. Ali što? Zar nije zajedničko, što je priroda najbolje stvorila?“ (C, 1).²⁰

Iako se obično smatra da su stari Rimljani bili tolerantni spram homoseksualnih odnosa, to je tek djelomično točno, jer ih nisu osuđivali samo uz stanovita ograničenja. Zapravo bi pravilnije bilo govoriti o njihovoj biseksualnosti, budući da je istospolna ljubav kao jedini izbor bila gotovo nezamisliva. Dva su faktora činila homoseksualnu vezu prihvatljivom: prvi je društveni položaj, a drugi uloga pojedinoga muškarca u konzumiranju te veze. Oni rimski muževi (*vir*) iz visokih društvenih slojeva, koji su se običavali upuštati u homoseksualne veze s vlastitim robovima, a naročito onima mladim (*puer*), nisu doživljavali osudu niti porugu. Veza rimskoga građanina sa slobodnim dječakom ili djevojčicom bila je strogo zabranjena i regulirana zakonom *Lex Scantinia* iz oko 149. pr. n. e.²¹ Tim je zakonom predviđena smrtna kazna za blud (*stuprum*), čime se podrazumijeva seksualni odnos s dječakom slobodna roda. Nadalje, istim je zakonom određena uloga slobodna čovjeka u seksualnom odnosu, a kojom se ne bi degradirao. Muškarac je morao biti aktivan, dakle, gospodar, a rob pasivan i podložan. Tako se prenosio društveni položaj pa rimski građanin nije gubio ništa od svoje muževnosti. Obrnuta je situacija, gdje bi rob vršio penetraciju, bila sramotna i nedopustiva.

Giton je uzrok razdora među suputnicima. U prošlosti su Enkolpije i Ascilt bili ljubavnici, no sada su to Enkolpije i Giton a Ascilt se u dva navrata upliće u njihovu vezu.²² (Prilog 8) Čini se da prvoga puta nije bilo ni spomena o Gitonovoj prevari, nego o Asciltovom pokušaju silovanja. (Prilog 9) Kad je pak riječ o drugom otimanju, Enkolpije govoreći za Gitona: „on ili nije opazio nepravdu ili je hinio da ju ne opaža“ (*sive non sentiente iniuriam sive dissimulante*), s punim pravom dovodi u sumnju dječakovu odanost. (Prilog 10) Uslijedio je teatralan prizor, no fizički je obračun Giton spriječio lukavom intervencijom. (Prilog 11) Rasplet svađe potvrdio je Enkolpijeve sumnje u Gitonovu odanost. Naime, stavljen pred slobodan izbor, dječak bez razmišljanja odabire Ascilta za ljubavnika. (Prilog 12) Razvojem događaja, Giton i Enkolpije se opet susreću i obnavljaju vezu; ponovni je susret bivše ljubavnike silno obradovao, Giton se pokazao i molio je Enkolpija da ga otme od razbojnika Ascilta. Međutim, čim se uvjerio u Enkolpijevu ljubav, Giton se osilio pa navodeći razlog svog izbora krivicu svaljuje na Enkolpija. Naime, opredijelio se za Ascilta jer se on u zametnutoj borbi pokazao jačim na oružju i hrabrijim. (Prilog 13) Pošto je Ascilt bez uspjeha tražio Gitona, ta se ljubavna zavrzlama otplela i Ascilt nestaje iz radnje. Međutim, tu nije kraj Enkolpijevim suparnicima. Dok su bili razdvojeni, Enkolpije je upoznao pjesnika Eumolpa, novoga suputnika, kojemu je Giton već na prvi pogled zapeo za oko, što u Enkolpiju izaziva ljubomoru i bojazan: „Nije me razveselio tako radoznali početak i stao sam se bojati, da nijesam u društvo primio drugoga Ascilta.“²³ Ipak je nastao novi ljubavni trokut s Gitonom u središtu. Strasti su se brzo rasplamsale i buknila je nova svađa koja umalo da nije imala dramatičan završetak. Već očajni Enkolpije spremao se objesiti, a u zadnji ga je trenutak spasio Giton. Ponavljaju se motivi iz prethodne slične situacije; naime, i prilikom svađe između Enkolpija i Ascilta, Giton je bio zaprijetio samoubojstvom. Sada je dječak odigrao pokušaj samoubojstva – lud od boli pri pomisli da bi Enkolpije mogao skončati prije njega, zgrabio je tupu britvu i njome

se zagrebao po vratu. Tako su oba pokušaja samoubojstva završila bez tragičnih posljedica. (Prilog 14) Nakon još nekoliko neprilika ljubavnici su se pomirili s Eumolpom. Giton se, koristeći se svojim čarima, te poljupcima i zagrljajima, vješto ponovo umilio Eumolpu.

Nadalje, Gitona se može naći u ženskome zagrljaju. Za plovidbe je brodom, nakon izmirenja, Trifena izmjenjivala nježnosti s Gitonom, što je i njemu činilo ugodu. Enkolpije je naročito teško doživio tu vezu, jer je bio dvostruko ljubomoran: na Gitona zbog svoje bivše ljubavnice Trifene, te na nju, jer kvari njegova sadašnjeg dječaka. (Prilog 15) Gitona nalazimo i u jednokratnoj avanturi s djevojčicom Panihidom.

Petronije je po svoj prilici ljubavnim odnosom Gitona i Enkolpija parodirao idealizirane veze iz grčkih ljubavno-pustolovnih romana. Za početak, riječ je o homoseksualnoj ljubavi između muškarca i dječaka na pragu punoljetnosti. Istospolni je odnos između slobodna muškarca i djeteta bio zakonom najstrože zabranjen, a naročito je skandaloznim smatran onaj između dviju odraslih osoba. Giton jest dječak, ali vrlo blizu mladenačke dobi. Nadalje, narav homoseksualne veze koju su Rimljani tolerirali jest ona bez snažnih emocija, koja isključuje postojanje bilo kakvog preljuba (*adulterium*), u kojoj ne vrijedi riječ blud (*stuprum*), dakle, ona između rimskoga građanina i roba, koji je uvijek dužan ispuniti gospodarevu naredbu. U njihovom je slučaju riječ o vezi dvaju oslobođenika: iz istoga su društvenog sloja i uživaju jednaka prava. Što se tiče usporedbe s romantičnim parom iz grčkih romana, i drugi elementi, osim samog izbora ljubavnih protagonista, podržavaju tezu o parodiji. Iako se obojica zaklinju da jednome bez drugog nema života, teško je njihovu ljubav shvatiti ozbiljno. U njoj nema mjesta čestitosti. Enkolpije je u prošlosti bio upleten u seksualne odnose s mnogim bilo muškim, bilo ženskim likovima; Giton nipošto nije nevinašce: također je biseksualan i pohotan, preljubnik je, pribjegava emotivnim ucjenama samoubojstvom i vješto se koristi mladenačkim čarima u umiljavanju drugim likovima. Sve dramatične svade, obračuni, pokušaji samoubojstva, tugovanja i izljevi snažnih osjećaja tu su u svrhu komičnog efekta.

U više se navrata Giton pojavljuje u ulozi roba ili kako obavlja radnje koje su bile namijenjene robovima. Tako je na početku Trimalhionove gozbe starije suputnike pratio kao rob. Bilo mu je zapovjedbno da preuzme tu ulogu, a Enkolpije navodi da je dječak rado obavljao posao sluge. Naime, prije objeda išlo se u kupalište, a ondje je slobodne muškarce pratio rob koji im je nosio pomagala u kupalište (*pedisequus*). (Prilog 16) Tu je ulogu vršio je još jednom, ovaj put Asciltu, u epizodi ponovna susreta s Enkolpijem. Giton je s plahtama i strugačima stajao „žalostan i smućen,“²⁴ pa Enkolpije zaključuje da dječak ne služi rado Asciltu. Rob je u kupalištu nosio strugalo i plahtu, koristili su se za struganje tijela i kod mazanja uljem. (Prilog 17)

Giton je bio vinotoča Eumolpu, koji ga uspoređuje s Ganimedom, Jupiterovim vinotočom, s kojim su ga povezivale mladost i ljepota. (Prilog 18)

U Krotonu su se trojica suputnika odlučila izvesti varku za lovce na baštinu: Eumolpo je igrao gospodara, a Enkolpije i Giton bili su mu sluge. (Prilog 19)

4. GITON I PANIHIDA

Na samome početku djela, Enkolpije, Ascilt i Giton sudjelovali su u razuzdanoj zgodi u bludilištu. Jedino žensko dijete definira se riječju mlada djevojka, ženica (*virguncula*, umanjenica od *virgo*). Njezino ime – Panihida – složeno je od grčkih pridjeva *pās, pāsā, pān* (*sav, svaki*) i te *nýhios* (*noćni, u noći*);²⁵ djevojčica je, dakle, *Svenoćnica*, ona koja slavi čitavu noć,²⁶ što se ne doima naročito prikladnim imenom za djevojčicu od oko sedam godina (dob joj se saznaje u xxv, 2). Panihida se prvi put spominje uz sluškinju Psihu kao pratnja Kvartila za posjete Enkolpiju, Asciltu i Gitonu. Budući da je Kvartila, kao Prijapova svećenica, odmah diskvalificirana kao ozbiljan lik, tako su i njezine sluškinje.²⁷ Kada su se muški i ženski trojac sparivali, djevojčica je dopala Gitonu jer mu je odgovarala po dobi, i prilično je odlučno djelovala. (Prilog 20) U nastavku prijapske zabave Kvartila je obratila pozornost na Gitona, pozvala je dječaka na odgovornost jer ju nije poljubio, „ispitala“ mu je spolovilo i dala svoj sud, pa dječaka „stavila na raspored“ za sutradan. (Prilog 21)

Nemoral i raspusnost dosegli su vrhunac kada su se sluškinja Psiha i gospodarica Kvartila domislile da bi Panihida mogla izgubiti djevičanstvo. Ideja je prihvaćena na opće veselje, a jedino se Enkolpije pobunio držeći da je dječak odviše stidljiv, a djevojčica ipak premlada. No, pravi je razlog ležao u njegovoj ljubomori. Na tom mjestu saznajemo nešto o Kvartilinoj prošlosti, ali i o tome što se moglo događati s djecom prepuštenom ulici. Naime, Kvartila kaže da je već u ranome djetinjstvu (*infantia*) bila uprljana s vršnjacima. Pri lažnome vjenčanju dvoje djece spominje se nekoliko svadbenih običaja: omatanje Panihidine glave crvenim velom; zublje koje inače nosi povorka, a ovdje bludnik (*embasicoetas*);²⁸ pijane su žene glumile svadbenu povorku; postelja im je bila okićena nečistim ruhom, jer je i sama svadba bila takva. U ložnici su ih prepustili dječjoj igri, kojoj se ni Giton ni Panihida nisu opirali. (Prilog 22)

Iz današnje perspektive udaja sedmogodišnje djevojčice djeluje zaprepašujuće, i u očima Rimljana prvoga stoljeća bila je to neprilična dob za ulazak u brak, no moguće je da ih se nije doimala tako skandalozno. Naime, od kraja Republike za djevojčice se dvanaesta godina uzimala kao donja granica ulaska u brak, a za dječake četrnaesta godina. To su držali prosječnom godinom ulaska u pubertet, oko 13.-14. godine dobivala se prva menstruacija i djevojka je fizički bila sposobna za rađanje. Prema uvjerenju i savjetu antičkih doktora i filozofa, valjalo je ženu zbog njezine neobuzdane strasti i požude udati čim bi dobila prvu menstruaciju kako bi sačuvala djevičanstvo do ulaska u brak.²⁹ Augustovim su zakonima regulirane donje dobne granice za sklapanje braka; ograničio je i trajanje zaručaka na najviše dvije godine, što znači da je već desetogodišnja djevojčica mogla biti zaručena. Čini se da su te mjere poduzete više zato da bi se spriječila udaja još mlađih djevojčica, a manje jer se zaista držalo da je ta dob primjerena za udaju.³⁰

5. TRIMALHIONOVA GOZBA

U Trimalhionovoj gozbi (*Cena Trimalchionis*), najslavnijoj epizodi čitava djela, opisuje se dolazak Enkolpija, Ascilta, Gitona i Agamemnona na gozbu basnoslovno

bogata skorojevića i oslobođenika Trimalhiona. U toj se epizodi naš trojac povlači u drugi plan, a u središtu su pozornosti Trimalhion i njegovi prijatelji, te sva iznenađenja koja priređuje gostima. Petronije parodira društvenu situaciju suvremenog doba, te pod povećalo stavlja neobrazovanost, neotesanost i neukus novih bogataša. K tome, niz se paralela može povući između Neronovih i Trimalhionovih osobina i navada, pa se drži da je Petronije, stvarajući Trimalhionov lik, dao sebi oduška i u njega utkao i ismijao mnoge Neronove nastranosti.³¹

Svi su dječji likovi muški i uglavnom su služinčad, članovi brojne Trimalhionove familije. Nije neobično da se robinjice ne spominju, naime, u gradskim je kućanstvima muških robova bilo dvostruko ili čak trostruko više nego ženskih i obavljali su, dakle, daleko veći broj poslova.³² Najčešći je njihov atribut dugokosi (*pueri capillati*), čime se sugerira mladost robova. No jedanput će dječakova kosa obijesnom Trimalhionu poslužiti da o nju obriše mokre ruke. (Prilog 23)

Trimalhionova je familija šarolika: u dva ih se navrata opisuje kao „dječake iz Aleksandrije“ (*pueri Alexandrini*, xxxi, 3; LXVIII, 3), po jedanput kao „egipatski dječak“ (*Aegyptius puer*, xxxv, 6) i „dugokosi Etiopljani“ (*Aethiopes capillati*, xxxiv, 4). Iz aleksandrijske su luke pristizali brodovi s mladim robovima iz Egipta i Etiopije, no u carskome su razdoblju etiopski robovi bili sasvim malobrojni;³³ Trimalhion i porijeklom robova demonstrira bogatstvo i ekstravaganciju.

Glavar obitelji mogao je skrbiti za obrazovanje robića. Oslobođenik Ehion, gost na gozbi, pripovijeda o školovanju svoga dječaka (*cicaro*) Primigenija;³⁴ u tekstu nije izričito rečeno je li riječ o njegovu sinu ili članu familije. Ehion ga hvali da već dijeli sa četiri te se bavi i grčkim i latinskim knjigama; sam mu je kupio pravničke knjige jer želi da izuči pravo za potrebe kućanstva (XLVI, 3-8). I Trimalhion ima „vrlo čestitoga dječaka“ (*frugalissimus puer*); njegov pak zna dijeliti s deset, čita knjigu od oka, od dnevnice je uštedio od čega je sebi dao napraviti gladijatorsko odijelo, stekao je stolac s naslonjačem i dvije kutlače (LXXV, 4-5). Trimalhionov je gospodar njega također bio dao na stanovitu poduku: sam navodi da je učio čitati i pisati te da je kao dječak običavao čitati Homera (XLVIII, 7). Tokom gozbe pojavljuje se još jedan pismeni dječak: naglas je čitao darove koje su gosti dobivali i nosili kućama (*apophoreta*) (LVI, 8).

Dječak imenom Krez³⁵ Trimalhionov je mezimac (*deliciae Trimalchionis*).³⁶ Osvjedočili smo se da je u Trimalhionovu slučaju sve naopako, pretjerano i groteskno, stoga ni izbor miljenika nije neobičan. Enkolpije ga opisuje govoreći da je vremešni dječak (*puer vetulus*, xxviii, 4). Premda se ponekad riječ *puer* rabi za roba ne uzimajući u obzir njegovu dob, ovdje ta suprotnost stvara sliku odbojna dječaka.³⁷ Nadalje, kaže da je krmeljiv i da je nakazniji od svoga gospodara. Kao izrazita suprotnost takvom opisu nameće se njegov glamurozan dolazak i odlazak. Naime, pred njim su, kao i pred Neronom, išla četiri trkača s tokama (*phalerati cursores*),³⁸ a na odlasku je u pratnji imao i glazbenika, koji mu je čitavim putem svirao na frulicama. Cijeli prizor djeluje komično kada je riječ o takvoj figuri. Trimalhionov se ljubimac opet javlja tijekom gozbe: neki se atributi ponavljaju (npr. krmeljiv), a novima se stvara još ružnija slika dječaka: Enkolpije kazuje da Krez ima vrlo prljave zube. Što se tiče njegove kujice, izokrenem li uzrečicu, pa kažem „kakav gospodar, takav i pas,“ donekle se dobije predodžba o psu. Tako za

kujicu saznajemo da je nakazno debela. Gospodar i ljubimac zaigrali su dječju igru, sasvim neprikladnu ako se ima na umu na je Krez „vremešni dječak.“ Naime, Krez se Trimalhionu, kao konju, popeo na leđa, punom ga rukom udario po plećima, a Trimalhionov je zadatak bio pogoditi broj dječakovih prstiju. (Prilog 24) Trimalhion zapravo preslikava obrasce ponašanja koje je usvojio u djetinjstvu. I sam je, naime, u dječakskoj dobi dijelio Krezovu sudbinu: četrnaest je godina bio mezimac svoga gospodara, k tome je zadovoljavao i gospodaricu (LXXV, 11).

Glavar je kuće imao obvezu da tijekom gozbe zabavi goste izvedbama plesa, pjesme, pantomime itd. Za to je bio zadužen dječak – akrobat: na vrhu je ljestava plesao prema glazbi, provlačio se kroz goruće obruče, te zubima držao vrč. Izvedba je završila padom roba na gospodara. No nezgoda uopće nije izazvala suosjećanje za dječaka, naprotiv, gostima je jedino bilo bitno da „čovjek tako smrdljiv, kojega bi rado bili vidjeli da si je i vrat slomio,“ nije poginuo pa da ne bi morali oplakivati mrtvaca; to bi pak bio loš završetak večere. Cijeli je događaj završio upravo nevjerovatno: dječak koji je ranjenu Trimalhionovu ruku namjeravao omotati bijelom, a ne grimiznom trakom, bio je išiban. Pali je akrobat dobio slobodu, da se ne bi moglo reći da je toliki muž stradao od roba. (Prilog 24) Nadalje, mladi je Aleksandrijac posluživao goste i istovremeno ih razonodio oponašanjem slavuja, a po gospodarevoj je zapovijedi mijenjao zvukove (LXVIII, 3).

Igre riječima su Trimalhionu bile naročito drage. Pozvao je lijepoga dječaka okićena lozovim i bršljanovim lišćem, obje vrste posvećene Bakhhu. Dječak se očitovao kao *Bromius*, kao *Lyaeus*, te kao *Euhius*. Sva su tri naziva Bakhovi pridjevci sa značenjima Bučilac, Taribriga, Ijuhujući,³⁹ i predstavljaju kako Bakho, odnosno, vino utječe na ljude. Taj je dječak gostima dijelio grožđe, a otpustivši ga s dužnosti Trimalhion mu je rekao: „Dionise, budi slobodan!“ (*Dionyse, ..., liber esto!*, xli, 7).⁴⁰ Budući da pridjev *liber* znači slobodan, a Liber je i rimska varijanta boga Dioniza, javlja se mogućnost zabune i tu igru riječima Trimalhion nastavlja govoreći: „Nećete reći, da nemam oca Libera“ (*Non negabitis me, inquit, habere Liberum patrem*, xli, 8).⁴¹ Riječ *pater* vrlo često dolazi kao apozicija uz Libera, pa se rečenica može dvojako shvatiti: da Trimalhion ima oca Libera, tj. Bakha, misleći pritom na dječaka; te da ima slobodna oca. Tu se krije šala jer je Trimalhion oslobođenik, tj. otac mu je bio rob. (Prilog 25)

U većem se broju javljaju dječaci kao poslužitelji (*ministri* ili *ministratores*), kućanski robovi s uobičajenim dužnostima: lijevaju vodu za pranje ruku (xxxI, 3), poslužuju napitak (Lxviii, 3), razdjeljuju gostima kruh (xxxv, 6) ili datulje (xl, 8). No neki su po svojim zadaćama svakako odskakali. Na ulazu u blagovaonicu dječak je dočekivao goste i gromko ih upozoravao da ulaze desnom nogom kako bi se spriječili loši predznaci za gozbu. Nekoliko je dječaka bilo za to zaduženo, što svjedoči u kolikoj je mjeri poslovično rimsko praznovjerje prisutno kod Trimalhiona. (Prilog 26) Zasigurno je najekscentričniji posao dopao mlade robove koji su uz pjesmu obavljali ne tako ugodan posao. Naime, kad su gosti polijegali za stol, dio im je dječaka, budući da se jelo prstima, polijevao ruke vodom, a drugi je dio odstranjivao zanoktice na nogama. (Prilog 27) Kako je gozba odmicala dječaci su se još jednom zabavili stopalima gostiju: namazali su im noge nekom mašću, a gležnjeve okitili vjenčićima. (Prilog 28) Tu se Petronije vjerojatno narugao istome Neronovom običaju.

Konačno, nameće se pitanje kako su Trimalhionovi robići bili tretirani, odnosno, jesu li bili pod vlašću strogoga gospodara. Osnovno je načelo da gospodar ima vlast nad životom roba koji mora izvršavati svaku naredbu. Osim fizičkih kazni, doživljavali su razna poniženja i povrede fizičkog integriteta (npr. kad Trimalhion briše ruke o kosu robića); naposljetku, seksualno su bili na raspolaganju svojim gospodarima.

U dva se navrata spominje da je Trimalhion dao kazniti robića zbog omaške: jednom pljuska (XXXIV, 2) a drugi put šibom (LIV, 4). Razlozi za kažnjavanje bili su uvrnuti: dječak nije ispljuskan zato što mu je pala posuda, već stoga što ju je podigao (umjesto da ju kao smeće ostavi na podu); išiban je pak dječak koji je gospodarevu ozlijeđenu ruku omotao bijelim, a ne grimiznim rupcem. U oba su puta robići povrijedili Trimalhionovu taštinu, narušili su mu imidž silno bogata i profinjena čovjeka, koji je on svojski, svakim detaljem nastojao izgraditi. Iz istoga razloga akrobat, koji je pao na Trimalhiona, ne samo da nije kažnjen nego je dobio slobodu (LIV, 5). Jedan je robić posredno, preko gostiju, izmolio oprost; njemu je također ispaо kalež, ali on ga, na svoju sreću, nije pokušao dignuti (LII, 4–6).

O tome jesu li robići bili seksualno iskorištavani samo je jedan izravan podatak; k tome, to se može pretpostaviti za Trimalhionova mezimca Kreza i za samoga Trimalhiona, koji je također bio miljenik svoga gospodara. No komentari pripovjedača Enkolpija na račun njihova izgleda sugeriraju da jesu bili promatrani kao seksualni objekti. On, dakle, navodi da su dugokosi dječaci bili „vrijedni pozornosti“ (*...quamquam erat operae pretium*, XXVII, 2); za jednoga dječaka kaže da je „ljepušan“ (*speciosus*, XLI, 6) dok drugi pak „nije bio neugledan“ (*puer non inspeciosus*, LXXIV, 8), a zapravo je bio krasan. Upravo je na tog posljednjeg Trimalhion „navalio“ i poduže ga ljubio. Da nije riječ o bezazlenim poljupcima izazvanima od dječje miline, bjelodano je iz reakcije Fortunata, Trimalhionove supruge: izgrdila ga je što ne može suzdržati požudu te ga nazvala gadom i sramotom.

Kućnim je robovima, kakvi su prisutni na gozbi, život svakako bio lakši, nego npr. državnim robovima, kako zbog naravi posla, tako i zbog mogućnosti da budu u vlasti pitoma gospodara. Iako karikiran lik, Trimalhion se nije pokazao naročito strogim. Robovi mu, između ostaloga, služe i da bi istaknuo silno bogatstvo: bilo brojem robova (npr. u kupalište ga prati povorka dječaka s kojima se lopta), k tome, neka su zaduženja posve suvišna pa čak i apsurdna (npr. u kupalištu jedan rob broji lopte pale na pod, dječaci koji čiste zanoktice, itd.) i naposljetku, posjeduje stanoviti broj afričkih dječaka, od kojih su osobito Etiopljani morali djelovati egzotično.

Oslikana je cijela paleta likova, kojih znatan dio čine robovi. Riječ je o uobičajenim postavama robića: sobar koji dočekuje goste, brojni poslužitelji, akrobat i razni zabavljači, no sve je poprimilo drugačiju – hipertrofiranu, urnebesnu i komičnu – dimenziju zahvaljujući peru Tita Petronija Arbitra.

PRILOZI⁴²

1: (LXXXI, 5) Quid ille alter? qui die togae virilis stolam sumpsit, qui ne vir esset a matre persuasus est, qui opus muliebre in ergastulo fecit, qui postquam conturbavit et libidinis suae solum vertit, reliquit veteris amicitiae nomen et — pro pudor! — tanquam mulier secutuleia unius noctis tactu omnia vendidit.

Što onaj drugi? Kao na dan muškoga ruha uzeo je žensku rubaču: mati ga je nagovorila, neka ne bude muškarac; radio ja kao žena u radionici; pošto je dolijao i potražio drugo tlo za požudu svoju, ostavio je ime staroga prijateljstva i, ao stida, kao žena potrkusa sve je prodao za dodir jedne noći. (Petronije 1932, 59-60.)

2: (LXXXIX, 2) Accedebat huc ebrietas et imprudentia locorum etiam interdiu obscura. Itaque cum hora paene tota per omnes scrupos gastrarumque eminentium fragmenta traxissemus cruentos pedes, tandem expliciti acumine Gitonis sumus. Prudens enim pridie, cum luce etiam clara timeret errorem, omnes pilas columnasque notaverat creta, quae lineamenta evicerunt spississimam noctem, et notabili candore ostenderunt errantibus viam.

ENKOLPIJE...Osim toga bili smo pjani i nijesmo poznavali mjesta, što bi nam bilo smetalo i po danu. I tako smo gotovo cijeli sat potezali krvave noge preko svega kamenja i polupanoga suda, kojemu su bokovi stršili, a napokon nas izbavi Gitonova oštromnost. Naime dan prije, kad se i po bijelom danu bojao da ne zabludi, pametno je sve uglove i stupove označio i razgovijetne su crte nadvlaale najgušću noćnu tamu i vidnom su bjelinom pokazale put zalutalima. (Petronije 1932, 57)

3: (XCIII, 4) Sic me loquentem obiurgavit Giton, mitissimus puer, et negavit recte facere, quod seniori conviciarer simulque oblitus officii mensam, quam humanitate posuissem, contumelia tollerem, multaque alia moderationis verecundiaeque verba, quae formam eius egregie decebant. <...>

ENKOLPIJE...Kad sam ja tako govorio, prekori me Giton, premili dječak, i reče, da ne činim pravo, što grdim starijega, i što sam zaboravio na dužnost pa razbijam uvredom sto, koji sam kao čovjek postavio; i mnogo drugo reče umjereno i stidno, a to je izvrsno pristajalo za ljepotu njegovu. (Petronije 1932, 68-69.)

4: (XCVI, 2) Giton autem non oblitus misericordiae suae reserandum esse ostium succurrendumque periclitanti censebat. Ego durante adhuc iracundia non continui manum, sed caput miserantis stricto acutoque articulo percussi.

ENKOLPIJE: Giton pak nije zaboravio na svoje milosrđe pa je bio za to, da mu se otklenu vrata i priskoči u pomoć u opasnosti. U meni je ostala ljutina pa nijesam mogao zadržati ruku već čvrknem milosrdnika u glavu naperenim i oštrim člankom. (Petronije 1932, 70.)

5: (XCIV, 3) Profuit etiam Eumolpo miles ille, qui mihi abstulit gladium; alioquin quem animum adversus Ascyilton sumpseram, eum in Eumolpi sanguinem exercuissem. Nec fefellit hoc Gitona. Itaque extra cellam processit, tanquam aquam peteret, iramque meam prudenti absentia extinxit.

ENKOLPIJE: Eumolpu je također koristio onaj vojnik, koji mi je odnio mač. Inače kako sam htio na Asciltu, tako bih bio na Eumolpovoj krvi iskalio srce. Ovo Gitonu nije umaklo. I tako pođe izvan sobe kao po vodu i srdžbu je moju razumno utažio odsutnošću. (Petronije 1932, 69.)

6: (CVIII, 10) Tunc fortissimus Giton ad virilia sua admovit novaculam infestam, minatus se adbscissurum tot miseriarum causam, inhibuitque Tryphaena tam grande facinus non dissimulata missione. Saepius ego cultrum tonsorium super iugulum meum posui, non magis me occisurus quam Giton, quod minabatur, facturus. Audacius tamen ille tragoediam implebat, quia sciebat se illam habere novaculam, qua iam sibi cervicem praeciderat. Stante ergo utraque acie, cum appareret futurum non tralaticium bellum, aegre expugnavit gubernator ut caduceatoris more Tryphaena indutias faceret.

ENKOLPIJE: ...Tada prehrabreni Giton primakne naperenu britvu do muške snage svoje prijeteći se, da će ozkinuti uzrok tolikih bijeda, i Trifena zaustavi tako veliki zločin uz nepritajeno pomilovanje. Češće sam ja brijački nož položio na svoje grlo, ali nijesam imao veću namjeru ubiti se nego li Giton ono učiniti, što se grozio. Ipak je on drskije glumio tragediju do kraja, jer je znao, da ima onu britvu, kojom je sebi već pesjekao vrat. Kad je dakle stajao jedan i drugi bojni red te se vidjelo da će biti rata neobična, jedva je krmar izvojštio, da Trifena poput mironosnika učini primirje. (Petronije 1932, 80.)

7: (CIX, 1) Vtitur paenitentiae occasione dux Eumolpos, et castigato ante vehementissime Licha tabulas foederis signat, queis haec formula erat: „Ex tui animi sententia, ut tu, Tryphaena, neque iniuriam tibi factam a Gitone quereris, neque si quid ante hunc diem factum est, obicies vindicabisve aut ullo alio genere persequendum curabis; ut tu nihil imperabis puero repugnanti, non amplexum, non osculum, non coitum venere constrictum, nisi pro qua re praesentes numeraveris denarios centum. Item, Licha, ex tui animi sententia, ut tu Encolpion nec verbo contumelioso insequeris nec vultu, neque quaeres ubi nocte dormiat, aut si quaesieris, pro singulis iniuriis numerabis praesentes denarios ducenos.“

ENKOLPIJE: ...Voda Eumolpo upotrijebi čas pokajanja, perkori najprije veoma žestoko Lihu pa zapečati ispravu ugovora. Ona je bila ovako sastavljena: *Na tvoju dušu i savjest, ti se, Trifena, nećeš tužiti, da ti je Giton učinio nepravdu, niti ćeš ako se što dogodilo prije ovoga dana, prebacivati, svetiti se ili ikako drukčije nastojati progoniti; ti ništa nećeš dječaku nalagati, ako se bude opirao, ni zagrljaja, ni poljupca, ni sastanka u okovima ljubavi, osim za što nabrojiš 100 kruna u gotovu. Isto tako, Licha, na tvoju dušu i savjest, ti nećeš progoniti Enkolpija ni riječju uvredljivom ni licem, niti ćeš pitati, gdje noću spava, ili ćeš nabrojiti 200 kruna u gotovu.* (Petronije 1932, 81.)

8: (IX, 9) ...cuius eadem ratione in viridario frater fui, qua nunc in deversorio puer es.

ASCILTO: ...kojemu sam u zelengaju isto tako brat bio, kako je sad u svratištu dječak Giton. (Petronije 1932, 9.)

9: (IX, 4) „Tuus, inquit, ist frater seu comes paulo ante in conductum accucurrit, coepitque mihi velle pudorem extorquere. Cum ego proclamarem, gladium strinxit et „Si Lucretia es, inquit, Tarquinium invenisti.““

GITON: *Taj tvoj brat ili pratilac dotrčao je malo prije u najmljenu sobicu i stao je kao da mi hoće iznuditi stid. Kad sam ja udario u viku, trgao je mač i rekao: „Ako si Lukrecija, našao si Tarkvinija.“* (Petronije 1932, 8.)

10: (LXXIX, 9) Nam cum solutus mero remissem ebrias manus, Ascyiltos, omnisi iniuriae inventor, subduxit mihi nocte puerum et in lectum transtulit suum, volutatusque liberius cum fratre non suo, sive non sentiente iniuriam sive dissimulante, indormivit alienis amplexibus oblitus iuris humani.

ENKOLPIJE: ...Kad sam naime satrt vinom izgubio pjane ruke, Ascilto, izumjelac svake napravde, ukrade mi u noći dječaka i prenese ga u svoju postelju. Valjuškao se slobodnije s bratom koji mu nije pripadao. On ili nije opažao nepravde ili se samo pritajio pa je Ascilto zaspa u tuđim zagrljajima zaboravivši na čovječe pravo. (Petronije 1932, 58.)

11: (LXXX, 4) „Quod si utique, proclamabat, facinore opus est, nudo ecce iugulum, convertite huc manus, imprimite mucrones. Ego mori debeo, qui amicitiae sacramentum delevi.“

GITON: *Pa ako svakako, vikaše, mora biti krvi, evo gola vrata, amo okrenite ruke, zaturite rtove. Ja moram mrijeti, koji sam pogazio prisegu prijateljstvu.* (Petronije 1932, 58.)

12: (LXXX, 6) Ego qui vetustissimam consuetudinem putabam in sanguinis pignus transisse, nihil timui, immo condicionem praecipiti festinatione rapui, commisque iudici litem. Qui ne deliberavit quidem, ut videretur cunctatus, verum statim ab extrema parte verbi consurrexit <et> fratrem Ascyilton elegit.

ENKOLPIJE: Ja sam mislio, da je veoma staro poznanstvo prešlo u krv kao jamstvo pa se nijesam ništa bojao, pače sam naglo na vrat na nos pograbio pogodbu i povjerio sam sucu rješenje spora. On nije ni promišljao, da bi izvanjski pokazao kolebanje, već odmah nakon zadnjega slova u riječi ustane i odabere Ascilta za brata. (Petronije 1932, 59.)

13: (XCI, 8) „Quaesio, inquit, Encolpi, fidem memoriae tuae appello: ego te reliqui, an tu me prodidisti? Equidem fateor et prae me fero: cum duos armatos viderem, ad fortiorem confugi.“

gl. 91: GITON: *Molim, Enkolpije, pozivam se na poštenje pamćenja tvoga: ja sam tebe ostavio ili si ti mene izdao? Dašto priznajem i javno iznosim: kad sam vidio dva u oružju, utekao sam se k hrabrijemu.* (Petronije 1932, 67.)

14: (XCIV, 2) Itaque ne putes te tot verba perdidisse, amatorem invenisti. Ego laudes tuas carminibus implebo. Ego paedagogus et custos, etiam quo non iusseris, sequar. Nec iniuriam Encolpius accipit: alium amat. „Profuit etiam Eumolpo miles ille, qui mihi abstulit gladium; alioquin quem animum adversus Ascyllon sumpseram, eum in Eumolpi sanguinem exercuissem. Nec fefellit hoc Gitona. Itaque extra cellam processit, tanquam aquam peteret, iramque meam prudenti absentia extinxit. Paululum ergo intepescente saevitia: „Eumolpe, inquam, iam malo vel carminibus loquaris, quam eiusmodi tibi vota proponas. Et ego iracundus sum, et tu libidinosus: vide, quam non conveniat his moribus. Puta igitur me furiosum esse, cede insaniae, id est, ocius foras exi.“ Confusus hac denuntiatione Eumolpus non quaesivit iracundiae causam, sed continuo limen egressus adduxit repente ostium cellae, meque nihil tale expectantem inclusit, exemitque raptim clavem et ad Gitona investigandum cucurrit.

Inclusus ego suspendio vitam finire constitui. Et iam semicinctium stanti ad parietem spondae iunxeram cervicesque nodo condebam, cum reseratis foribus intrat Eumolpus cum Gitone meque a fatali iam meta revocat ad lucem. Giton praecipue ex dolore in rabiem efferatus tollit clamorem, me utraque manu impulsus praecipitat super lectum: „Erras, inquit, Encolpi, si putas contingere posse, ut ante moriaris. Prior coepi; in Ascylli hospitio gladium quaesivi. Ego si te non invenissem, periturus per praecipitia fui. Et ut scias non longe esse quaerentibus mortem, specta invicem quod me spectare voluisti.“ Haec locutus mercenario Eumolpi novaculam rapit, et semel iterumque cervice percussa ante pedes collabitur nostros. Exclamo ego attonitus, secutusque labentem codem ferramento ad mortem viam quaero. Sed neque Giton ulla erat suspicione vulneris laesus, neque ego ullum sentiebam dolorem. Rudis enim novacula et in hoc retusa, ut pueris discentibus audaciam tonsoris daret, instruxerat thecam. Ideoque nec mercennarius ad raptum ferramentum expaverat, nec Eumolpus interpellaverat mimicam mortem.

EUMOLPO upućuje Gitonu: *...I zato ne misli, da si tolike riječi uzalud rekao: našao si ljubavnika. Ja ću slavu tvoju dopuniti pjesmama. Ja ću te slijediti kao vodilac i čuvar i onamo, kamo ne zapovijediš. I Enkolpije time ne trpi nepravde: ljubi drugoga.*

ENKOLPIJE: Eumolpu je također koristio onaj vojnik, koji mi je odnio mač. Inače kako sam htio Asciltu, tako bih bio na Eumolpovoj krvi iskalio srce. Ovo Gitonu nije umaklo. I tako pođe izvan sobe kao po vodu i srdžbu je moju razumno utažio odsutnošću. Kad se ljutina malo uzmlačila, rečem: *Eumolpo, već volim da govoriš i u pjesmama nego da sebi predočuješ takve želje. I ja sam gnjevljiv i ti si pohotan: gle, kako se ove čudi ne slažu. Misli, dakle, da sam bjesomučan, kloni se nezdrave pameti, to jest brže van izlazi.* Eumolpo ovom izjavom popapren, nije pitao za razlog srditosti, već odmah izađe preko praga i nenadano pritvori sobna vrata pa zatvori mene, koji ništa takvo nijesam iščekivao, izvadi naglo ključ te potiči da traži Gitona. Ja zatvoren naumim se objesiti i tako učiniti konac životu. I već sam pasiče postelje, osovljene uza stijenu, svezao oplat u turo vrat u zamku, kad li Eumolpo otklene vratnice i uđe s Gitonom te mene već od sudbonosnoga kraja povrati u život. Osobito Giton od bola podivlja do bjesnila, digne viku, objeručke me potisne i obori na postelju i reče:

GITON: *Varaš se, Enkolpije, ako misliš da ti može dopasti sreća da prije umreš. Prvi sam počeo: U Asciltovu gostinju tražio sam mač. Ja da nijesam tebe našao, bio sam nauman naći propast niz ponor. I da znaš, da smrt nije daleko, ako je tko traži, gledaj obrnuto ti, kao što si htio da gledam ja.*

ENKOLPIJE: Rekavši ovo otme Eumolpovu najamniku britvu, udari jedno dva puta po vratu i sruši se pred naše noge. Ja zavičem kkao da me grom udario, sustignem ga u padu i htjednem istim željezom potražiti put do smrti. Ali niti je Giton bio ozljeđen: rani niti traga, niti sam ja osjećao ikakav bol. Britva naime, što je punila spremnicu, bila je nebrušena i za ovu svrhu zatupljena, da dječacima u nauku poda smionost brijačku. I zato niti se najmnik preplašio poradi otete sprave niti je Eumolpo priječio glumljen smrt. (Petronije 1932, 69.)

15: (CXIII, 1) Risu excepere fabulam nautae, erubescete non mediocriter Tryphaena vultumque suum super cervicem Gitonis amabiliter ponente.

ENKOLPIJE: Ladari su priču sa smijehom primili, a Trifena se prilično rumenila i lice je svoje metala zaljubljeno na Gitonov vrat. (Petronije 1932, 84.)

(CXIII, 5) Ceterum Tryphaena in gremio Gitonis posita modo implebat osculi pectus, interdum concinnabat spoliatum crinibus vultum. Ego maestus et impatiens foederis novi non cibum, non potionem capiebam, sed obliquis trucibusque oculis utrumque spectabam. Omnia me oscula vulnerabant, omnes blanditiae, quascunque mulier libidinosa fingebat. Nec tamen adhuc sciebam, utrum magis puero irascerer, quod amicum mihi auferret, an amicae, quod puerum corrumperet: utraque inimicissima oculis meis et captivitate praeterita tristiora. Accedebat huc, quod neque Tryphaena me alloquebatur tanquam familiarem et aliquando gratum sibi amatorem, nec Giton me aut tralaticia propinatione dignum iudicabat, aut, quod minimum est, sermone communi vocabat, credo, veritus ne inter initia coeuntis gratiae recentem cicatricem rescinderet.

ENKOLPIJE: ...U ostalom Trifena se ugnjezdila Gitonu u krilo, pa je čas grudi opsipala poljupcima, a kadšto je popravljala lice lišeno vlasi. Ali ja sam bio žalostan i nijesam trpio novoga saveza te se nijesam dirao ni jela ni pila već sam prijekim i mrkim očima gledao na oboje. Ranjavali su me svi poljupci, sva laskanja, koja je požudna žena smišljala. Ali ipak još nijesam znao, hoću li se većma srditi na dječaka, što mi otima dragu, ili na dragu, što kvari dječaka: oboje bijaše za moje oči veoma neprijatno i žalosnije od prošloga sužanjstva. Osim toga ni Trifena nije sa mnom govorila kao sa znancem i nekad milim sebi ljubavnikom, niti me je Giton smatrao dostojnim običajne nazdravice ili što je najmanje, da bi me pozvao u zajednički razgovor; bojao se, mislim, da ne bi u početku pomirenja, koje je cijeljelo, raskinuo skorašnju brazgotinu. (Petronije 1932, 85.)

16: (XXVI, 10) Amicimur ergo diligenter obliti omnium malorum et Gitona libentissime servile officium tuentem iubemus in balneum sequi.

ENKOLPIJE: Zaboravimo dakle na sva zla te se obučemo pomno, i zapovijedimo Gitonu, da u kupalištu ide za nama, a on je ća dotle veoma rado obavljao posao sluge. (Petronije 1932, 17.)

17: (XCI, 1) Video Gitona cum linteis et strigilibus parieti applicitum tristem confusumque. Scires non libenter servire.

ENKOLPIJE: vidim Gitona s plahtama i strugačima uza stijenu, žalosna i smućena; mogao si znati da ne služi rado. (Petronije 1932, 66.)

18: (XCII, 3) Ille ut se in grabatum reiecit viditque Gitona in conspectu ministrantem, movit caput et: „Laudo, inquit, Ganymedem. Oportet hodie bene sit.“

ENKOLPIJE: On se baci na postelju, vidi Gitona, kako naočigled dvori, kimne glavom i reče: Eumolpo: *Hvalim Ganimeda. Danas mora biti dobro.* (Petronije 1932, 67.)

19: (CXVII, 5) Itaque ut duraret inter omnes tutum mendacium, in verba Eumolpi sacramentum iuravimus: uri, vinciri, verberari ferroque necari, et quicquid aliud Eumolpus iussisset. Tanquam legitimi gladiatores domino corpora animasque religiosissime addicimus. Post peractum sacramentum serviliter ficti dominum consalutamus,.

ENKOLPIJE: I tako da bi među svima laž čvrsta ostala, zakunemo se svi prisegom na Eumolpove riječi: na oganj, okove, šibe, smrt od mača i drugo, što god Eumolpo zapovijedi; kao pravi pravcati borioci predamo gospodaru najsavjesnije tijelo i dušu. Nakon obavljene prisege napravimo se kao robovi i pozdravimo ga kao gospodara i istodobno se dogovorimo... (Petronije 1932, 88.)

20: (XX, 8) Ac ne Giton quidem ultimo risum tenuit, utique postquam virguncula cervicem eius invasit et non repugnanti puero innumerabilia oscula dedit.

ENKOLPIJE: Na poslijetku nije mogao ni Giton zadržati smijeha, osobito pošto je djevojčica obujmila njegov vrat i dala dječaku nebrojene poljupce, a on se nije otimao. (Petronije 1932, 14.)

21: (XXIV, 5) Stabat inter haec Giton et risu dissolvebat ilia sua. Itaque conspicata eum Quartilla, cuius esset puer diligentissima sciscitatione quaesivit. Cum ego fratrem meum esse dixissem: „Quare ergo, inquit, me non basiavit?“ vocatumque ad se in osculum adplicuit. Mox manum etiam demisit in sinum et pertractato vasculo tam rudi: „Haec, inquit, belle cras in promulside libidinis nostrae militabit; hodie enim post aellum diaria non sumo.“

ENKOLPIJE: Sred toga je stajao Giton te šćaše pući u slabinama od smijeha. I tako ga zamotri Kvartila pa zapita potanko ispitujući, čiji je dječak. Kad sam rekao, da je to moj brat, reče:

KVARTILA: *Zašto me dakle nije poljubio?*

ENKOLPIJE: Ona ga pozove k sebi i privine ga na poljubac. Zatim spusti također ruku u njegovo krilo i opipavši posudicu koja je bila tako prijesno tvrda, reče:

KVARTILA: *Ova će kitica izvrsno sutra vojevati kod zakuske pohote naše; danas naime poslije magarčića ne će mi se uzimati dnevno obroka.* (Petronije 1932, 16.)

22: (XXV, 1) „Ita, ita, inquit Quartilla, bene admonuisti. Cur non, quia bellissima occasio est, devirginatur Pannychis nostra?“ Continuoque producta est puella satis bella et quae non plus quam septem annos habere videbatur, ea ipsa quae primum cum Quartilla in cellam venerat nostram. Plaudentibus ergo universis et postulantibus nuptias, obstupui ego et nec Gitona, verecundissimum puerum, sufficere huic petulantiae adfirmavi, nec puellam eius aetatis esse, ut muliebris patientiae legem posset accipere. „Ita, inquit Quartilla, minor est ista quam ego fui, cum primum virum passa sum? Iunonem meam iratam habeam, si unquam me meminerim virginem fuisse. Nam et infans cum paribus inquinata sum, et subinde procedentibus annis maioribus me pueris adplicui, donec ad hanc aetatem perveni. Hinc etiam puto proverbium natum illud, ut dicatur posse taurum tollere, qui vitulum sustulerit.“

(XXVI, 1) Iam Psyche puellae caput involverat flammeo, iam embasicoetas praeferebat facem, iam ebriae mulieres longum agmen plaudentes fecerant, thalamumque incesta exornaverant veste. Tum Quartilla quoque iocantium libidine accensa et ipsa surrexit, correptumque Gitona in cubiculum traxit.

Sine dubio non repugnaverit puer, ac ne puella quidem tristis expaverat nuptiarum nomen. Itaque cum inclusi iacerent, consedimus ante limen thalami, et in primis Quartilla per rimam improbe diductam adplicuerat oculum curiosum, lusumque puerilem libidiosa speculabatur diligentia.

KVARTILA: *Tako, tako, dobro si me sjetila. Zašto ne bi Panihida naša izgubila djevičanstvo, kad je za to prekrasna prilika?*

ENKOLPIJE: I odmah je dovedena djevojčica dosta lijepa, a vidjelo se da nema više od sedam godina. Bila je to upravo ona, koja je najprije došla s Kvartilom u našu sobu. Svi su dakle pljeskali i zahtijevali svadbu, te i učiniše. Ja sam se zabezeknuo i stao dokazivati, da je Gitonjako stidljiv dječak pa ne bi bio sposoban za ovu obijest, a i djevojka nije u tim godinama, da bi mogla primiti zadaću, koju vrše žene.

KVARTILA: *Tako, reče, ta je mlada nego li sam ja bila, kad sam prvi put podnijela muškarca? Stigla me srdžba Junone moje, ako se mogu sjetiti, da sam ikada djevojka bila. Naime još kao dijete uprljana sam s vršnjacima, i potom kad su godine odmicala, priljubil sam se uza starije dječake, dok nijesam došla do ove dobi. Odavle je također, mislim, nastala ona poslovice te se kaže, da može dići bika, tko je digao junca.*

ENKOLPIJE: Već je Psiha zamotala bila djevojci glavu u crveni pirni rubac; već je uljezipostelja nosio naprijed zublju; već su se pijane žene pljeskajući svrstale bile u dugu povorku i ložnicu iskitile nečistim ruhom: tada se također Kvartila zapali od pokotnih šala pa i sama ustane, pograbi Gitona i odvuče ga u ložnicu. Nema dvojbe dječak se nije opirao, a ni djevojka nije bila žalosna niti se ustrašila od riječi *svadba*. I tako kad su zatvoreni ležali, posjedamo mi pred pragom ložnice, i osobito je Kvartila stavila radoznalo oko na reški bezobrazno razmaknutu pa je dječaćku igru promatrala pohotno pomno. (Petronije 1932, 17-18.)

23: (XXVII, 5) ...ad quod signum matellam spado ludenti subiecit. Exonerata ille vesica aquam poposcit ad manus, digitosque paululum adpersos in capite pueri tersit.

ENKOLPIJE:... Na taj mu znak pretukač sred ogre podmetne burežnjak. Kad je ispraznio mjehur, zaište vode za ruke i prste malo poškrupljene obriše na glavi dječaka. (Petronije 1932, 18.)

24: (LXIV, 5) Trimalchio...ad delicias suas respexit, quem Croesum appellabat. Puer autem lippus, sordidissimis dentibus, catellam nigram atque indecenter pinguem prasina involuebat fascia...

ENKOLPIJE: ...a onda se ogledao na mazunca svoga, kojemu je govorio *Kreso*. Dječak pak krmeljiv, strašno zamazanih zuba, omatao je crnu i nakazno debelu kujicu zelenom tkanicom...(Petronije 1932, 45.)

(LXIV, 11) Trimalchio...basiavit puerum ac iussit supra dorsum ascendere suum. Non moratus ille usus est equo, manūque plena scapulas eius subinde verberavit, interque risum proclamavit: „Bucco, bucco, quot sunt hic?“

zato poljubi dječaka i reče mu, neka se popne na njegova leđa. On ni pet ni šest upotrijebi konja, udari ga više puta po plećima punom rukom i usred smijeha poviče: *Bum, bum, koliki su tu?* (Petronije 1932, 45-46.)

25: (XLI, 6) Dum haec loquimur, puer speciosus, vitibus hederisque redimitus, modo Bromium, interdum Lyaeum Euhiumque confessus, calathisco uvas circumtulit, et poemata domini sui acutissima voce traduxit. Ad quem sonum conversus Trimalchio: „Dionyse, inquit, liber esto.“ Puer detraxit pilleum apro capitique suo imposuit. Tum Trimalchio rursus adiecit: „Non negabitis me, inquit, habere Liberum patrem.“ Laudamus dictum Trimalchionis, et circumeuntem puerum sane perbasiamus.

ENKOLPIJE:...Dok smo ovo govorili, ljepušan dječak, ovjenčan lozovim i bršljanovim lišćem, reče da predstavlja Dionisa sad kako buči, sada kako se rastapa i ijuška, pa onda zaredi okolo s groždem u kotarici i veoma piskutavm glasom javno očati pjesme svoga gospodara. Na taj se glas Trimalhion okrene i reče:

TRIMALHION: *Dionise, budi slobodan.*

ENKOLPIJE: Dječak skine vepru šešir i natakne ga sebi na glavu. Tada Trimalhion opet dometne:

TRIMALHION: *Ne čete reći, da nemam Slobodana oca*

ENKOLPIJE: Pohvalimo dosjetku Trimalhionovu i obilazeći zdravo izljubimo dječaka. (Petronije 1932, 27.)

26: (XXX, 5) His repleti voluptatibus cum conaremur in triclinium intrare, exclamavit unus ex pueris, qui super hoc officium erat positus: „Dextro pede!“

Kad smo ovih naslad bili siti i htjeli ući u blagovaonici, zaviče jedan od dječaka, koji je za ovaj posao bio postavljen: *Desnom nogom!* (Petronije 1932, 20.)

27: (XXXI, 3) Tandem ergo discubimus, pueris Alexandrinis aquam in manus nivatam infudentibus, aliisque insequentibus ad pedes ac paronychia cum ingenti subtilitate tollentibus. Ac ne in hoc quidem tam molesto tacebant officio, sed obiter cantabant.

ENKOLPIJE: Dječaci iz Aleksandrije nalijevali su na ruke vodu od snijega ledenu; drugi su došli uz noge pa su vanredno točno odstranjivali zanoktice. I kod ovoga tako dosadnoga posla nijesu šutjeli nego su uz put pjevali. (Petronije 1932, 21.)

28: (LXX, 8) Pudet referre quae secuntur: inaudito enim more pueri capillati attulerunt unguentum in argentea pelve pedesque recumbentium unxerunt, cum ante crura talosque corollis vinxissent.

ENKOLPIJE: Naime po nečuvenom običaju vlasati su dječaci donijeli pomast u srebrnoj plitici pa su namazali noge gostima, dok su ležali, a prije su golijeni i gležnjeve ovjenčali vjenčićima. (Petronije 1932, 50.)

BIBLIOGRAFIJA:

I.

Conte 1994. = Conte, Gian Biagio 1994. *The Latin Literature*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.

Coutney 2001. = Courtney, Edward 2001. *A Companion to Petronius*. Oxford University Press.

Divković 1980. = Divković, Mirko 1980. *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.

Harlow – Laurence 2001. = Harlow, Mary – Laurence, Ray 2001. *Growing Up and Growing Old in Ancient Rome: a life course approach*. Routledge.

Kuzmić 1932. = Kuzmić, Martin (s latinskoga preveo i rastumačio) 1932. *Petronijeve Satire: roman iz starorimskoga života*. Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina.

Lewis – Short 1969. = Lewis, Charlton T. – Short, Charles 1969. *A Latin Dictionary*. Oxford University Press.

Majnarić – Gorski 1960. = Majnarić, Niko – Gorski, Oton 1960. *Grčko-hrvatskosrpski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

Pauly – Wissowa 1954. = Pauly, August Friedrich von – Wissowa, Georg (et.al) 1954. *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Band XXI, 2*, (Praefectura-Priscianus). Stuttgart: Metzler/Druckenmüller.

Pétrone 1931. = Pétrone, Gaius Arbiter 1931. *Le Satiricon*, tekst pripremio i preveo Alfred Ernout. Paris: Collection des Universités de France.

Petronije 1932. = Tito Petronije Arbiter 1932. *Satire*, s latinskoga preveo i rastumačio Martin Kuzmić. Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina.

Petronius 1982. = Petronius Arbiter 1982. *Cena Trimalchionis*, pripremio i uredio Martin S. Smith. Oxford University Press.

Sinkiewicz 1995. = Sienkiewicz, Henryk 1995. *Quo vadis?* (preveo Antun Šimčik). Zagreb: Školska knjiga.

Sinobad 2005. = Sinobad, Marko 2005. Starosna dob žena u vrijeme udaje: primjer antičke Salone, *Opuscula Archaeologica* 29 (2005), 173-189.

Smith 1890. = Smith, Sir William 1890. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. London: John Murray.

Stambaugh 1988. = Stambaugh, John E. 1988. *The Ancient Roman City*, Baltimore and London: The John Hopkins University Press.

Škiljan 2003. = *Leksikon antičkih termina*, priredio Dubravko Škiljan. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Treggiari 1993. = Treggiari, Susan 1993. *Roman Marriage: Iusti Coniuges from the Time of Cicero to the time of Ulpian*. Oxford University Press.

Westermann 1984. = Westermann, William Linn 1984. *The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*. Philadelphia: DIANE Publishing.

Wiedemann 1989. = Wiedemann, Thomas 1989. *Adults and Children in Roman Empire*. London: Taylor & Francis.

I I.

www.forumromanum.org, 01. 06. 2009.

www.thelatinlibrary.com, 01. 06. 2009.

www.wikipedia.com, 01. 06. 2009.

Les enfants dans le Satiricon de Pétrone

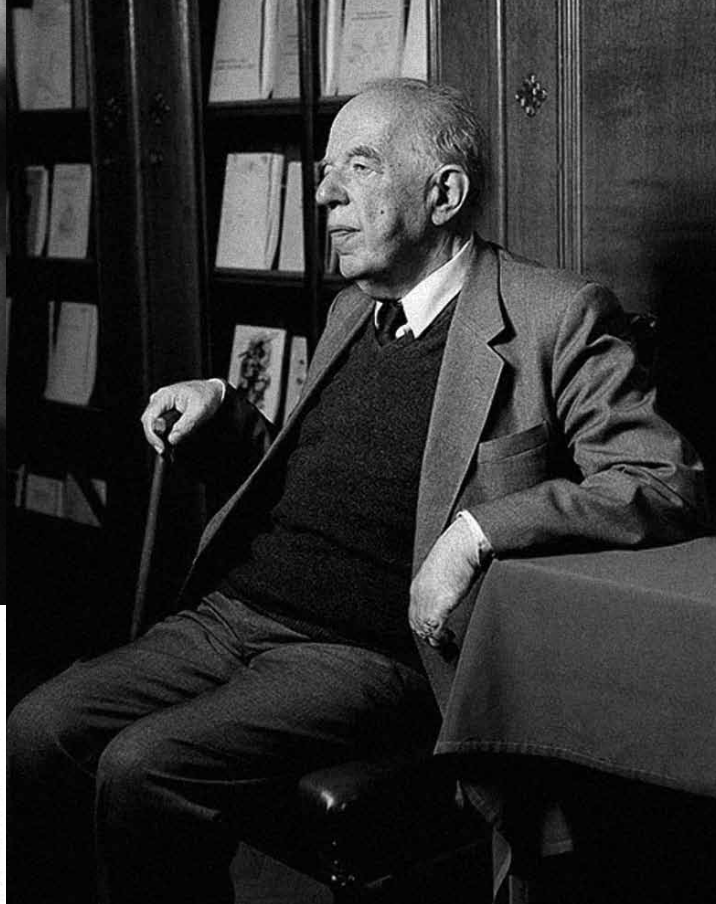
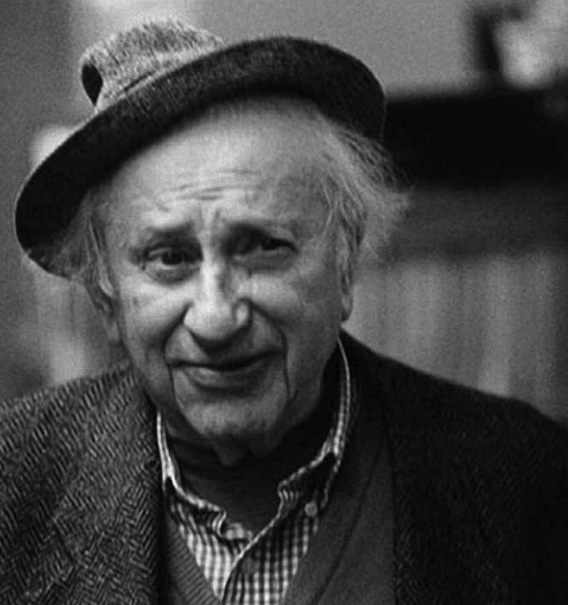
RÉSUMÉ

On analyse les personnages-enfants de l'œuvre Satiricon de Pétrone : leur rôle, leur place et leur attitude à l'égard des adultes. Le principal personnage-enfant est Giton, libertin à l'âge limite entre l'enfance et la maturité, se trouvant dans une position d'amant vis-à-vis des autres personnages. Panihida est une fillette esclave, qui se montre une fois dans l'épisode du mariage dissipée avec Giton. De nombreux garçons esclaves sont mentionnés dans la fête de Trimalchion. Pétrone donne un aperçu des gens marginaux qui se promènent dans le monde sans aucuns objectifs, parfois au bord de la loi, même les enfants ne sont pas épargnés de cette vie dont nous sommes témoins dans l'exemple de Giton et Panihida. D'autre part, nous allons nous rendre compte de la place et des responsabilités des jeunes esclaves, membres du foyer urbain (*familia urbana*) du nouveau riche Trimalchion.

BILJEŠKE STR. 24-43

1 Conte 1994., 454-457.	4 Wiedemann 1989., 32.	9 Krajem Republike i u doba ranoga Carstva velik je dio robova dolazio s helenističkog Istoka, odnosno, iz grčkoga jezičnog područja pa se tako ustalilo robove nazivati grčkim imenima. Matijašić 2002., 62.
2 Sienkiewicz 1995., 530.	5 Lewis and Short 1969., s. v. <i>puer</i> i <i>puella</i> ; Harlow – Laurence 2001., 37.	10 Courtney 2001., 40-41.
3 Menipska satira (<i>satura Menippea</i>) antička je književna vrsta koju u formalnom smislu karakterizira mješavina proze i stihova u različitim metrima, a sadržajem parodira svakodnevicu. Ime je dobila prema začetniku, Menipu iz Gadare, grčkome piscu i kiniku iz 3. st. pr. n. e. U rimsku ju je književnost uveo Varon i prema naslovu njegova djela (<i>Saturae Menippeae</i>) skovan je termin te književne vrste. Menipove su satire utjecale na Petronija. <i>Leksikon antičkih termina</i> 2003., 192.	6 <i>Bulla</i> je okrugao privjesak od zlatne ili kožnate pločice (ovisno o imućnosti) i služio je kao amulet. Isprva su je nosila djeca patricija, a kasnije sva slobodna roda. <i>Toga praetexta</i> je toga opšivena širokim grimiznim rubom; nosila su je djeca slobodna roda, visoki magistrati i svećenici. <i>Toga virilis</i> (<i>toga pura</i> ili <i>alba</i>) čista je bijela toga, nosili su je rimski građani u službenim prilikama. Smith 1890., 31., 414.	11 <i>Frater, tris</i> , m. II. 2. <i>In partic. a. Of lovers</i> ; Lewis and Short 1969.
	7 Harlow – Laurence 2001., 67.-69.	12 Petronije 1932., 71.
	8 Courtney 2001., 41.	13 Petronije 1932., 59.
		14 Pétrone 1931., 83.
		15 Courtney 2001., 41.
		16 Usp. Kuzmić u Petronije 1932., 323.
		17 Petronije 1932., 49.

- 18| Platon u *Gozbi* 219 c navodi da je Alkibijad proveo noć ležeći uz Sokrata bez da ga je ovaj „dotaknuo,“ upravo kao da mu je otac ili stariji brat.
- 19| Petronije 1932., 69.
- 20| Petronije 1932., 73.
- 21| www.wikipedia.com, s. v. *Lex Scantinia*.
- 22| Enkolpije u 80. glavi kaže ove riječi koje se odnose na Gitona: *ja sam mislio da je veoma staro poznanstvo prešlo u krv* (misli se Gitonovu) *kao jamstvo pa se nijesam ništa bojao*...Petronije 1932., 58.
- 23| Petronije 1932., 67.
- 24| Petronije 1932., 66.
- 25| Majnarić – Gorski 1960., s. v. *pās, pāsā, pān i nýchios*.
- 26| Kuzmić u Petronije 1932., 122.
- 27| Prijap (grč. *Príāpos*, lat. *Priapus*) faličko je božanstvo, izvorno plodnosti životinja i biljaka te općenito božanstvo koje štiti od nesreće, a donosi blagostanje; sin je Dioniza i Afrodite. Predindoeuropskoga je porijekla i potječe s Helesponta. Prijapov je kult razmjerno kasno uveden u grčki i rimski svijet: izvan domovine širi se tek u doba helenizma; u Rimu se svjedočanstva o štovanju Prijapa u znatnijoj mjeri javljaju u doba Carstva, iako je i otprije bio poznat na italiskome tlu. Figure Prijapa bile su izrađene uglavnom od drva ili rjeđe od terakote, grube su i nevjeste izrade, pa tako i jeftine; naglasak je bio na Prijapovoj glavi i naročito falusu, koji je, u odnosu na tijelo, bio nesrazmjerno velik; naposljetku, često su bile postavljane u vrtove. Prijap je prije svega seosko božanstvo i pod njegovom se zaštitom nalaze osobito vrtovi, te njive, šume i vinogradi. Međutim, u najvećoj se mjeri javlja kao božanstvo tjelesne ljubavi; prikazuje se i kao pijanica te plesač. Takav se aspekt Prijapa u literarnim izvorima spominje u raznim situacijama: pod njegovim se okriljem vrše obredi vjenčanja, ali samo kao slabih saveza; javlja se u ulozi savjetodavca ljubavnicima, itd. Muškarcima liječi impotenciju, ženama daruje plodnost; jasno je da ga štiju mahom prostitutke i bludnice; naposljetku, spominje se kao *numen praesentissimum* u trenucima požude. Pauly – Wissowa 1954., 1914.-1942.
- 28| Zapravo je riječ o igri riječima jer *embasiocoetas* znači što i *cinaedus* (bludnik, mladić koji zadovoljava požudu homoseksualnog muškarca), a uz to označava i čašu opscena oblika s afrodisijajčkim napitkom. Ovdje u oba značenja. Lewis – Short 1969., s. v. *embasiocoetas*.
- 29| Treggiari 1993., 40.
- 30| Treggiari 1993., 41., Sinobad 2005., 174.-175.
- 31| Kuzmić u Petronije 1932., 190.-191.
- 32| Stambaugh 1988., 159.
- 33| Westermann 1984., 97.
- 34| Riječ *cicaro* nepoznata je porijekla i značenja, još jedanput se nalazi u gl. 71. Smith u Petronius 1975., 122.
- 35| Tako se zvao i basnoslovno bogati lidijski kralj, te mu je ime stoga postalo simbolom vrlo bogata čovjeka; Krezovim se imenom hoće naglasiti posvemašnje bogatstvo u Trimalhionovoj kući.
- 36| U modi je bilo da pripadnici višeg društvenog sloja imaju mezimca ili mezimicu (*puer delicatus* ili *puella delicata*); najčešće je bila riječ o vrlo mladim robovima. Trimalhion slijedi tu modu, dakako, bez ukusa. Courtney 2001., 74.
- 37| Smith u Petronius 1982., 57.
- 38| *Cursores* su robovi – trkači koji zajedno trče ispred gospodarve nosiljke i raščičavaju mu prolazak; dodaju mu i na ugledu i važnosti. Ovi su *cursores phalerati* okićeni tokama – metalnim pločicama, kojima su se odlikovali vojnici i ukrašavali konji – pobjednici u utrkama.
- 39| Divković 1980., s. v. *Bromius, Lyaeus, Euius (-hius)*.
- 40| Petronije 1932., 27.
- 41| Petronije 1932., 27.
- 42| Tekst na latinskome preuzet s www.thelatinlibrary.com

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

